

(กสม. แลงข่าวเด่นประจำสัปดาห์ ครั้งที่ 34/2569)

กสม. ตรวจสอบกรณีพนักงานสอบสวน จ.ขอนแก่น ดำเนินคดีล่าช้า ทำให้ผู้ต้องขังเสียชีวิตทางราชทัณฑ์

แนะ ตร. กำกับดูแลเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญาอย่างเคร่งครัด

- แนะนำ สธ. ควบคุมมาตรฐานสถานฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดเอกชน

หลังมีกรณีโรงเรียนปอเนาะ จ.กระบี่ ลงโทษล่ามโซ่และเขียนตีผู้เข้ารับการบำบัดโดยผิดกฎหมาย

- เสนอกรมชลฯ ทบทวนโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองลำซิ่น - คลองลำแซง จ.สงขลา

และจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม

วันศุกร์ที่ 9 ตุลาคม 2569 เวลา 10.30 น. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) โดยนายสันต์ ภัยหลีกลี้ และนางสาวสุภัทรา นาคะผิว กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แลงข่าวเด่นประจำสัปดาห์ ครั้งที่ 34/2569 โดยมีวาระสำคัญดังนี้

1. กสม. ตรวจสอบกรณีพนักงานสอบสวน จ.ขอนแก่น ดำเนินคดีล่าช้า ทำให้ผู้ต้องขังเสียชีวิต ได้รับการลดโทษตามกฎหมายราชทัณฑ์ แนะ ตร. กำกับดูแลเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญาอย่างเคร่งครัด

นายสันต์ ภัยหลีกลี้ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เปิดเผยว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องร้องเรียนจากผู้ร้องรายหนึ่งเมื่อเดือนกันยายน 2568 ระบุว่า ผู้ร้องเป็นผู้ต้องขังอยู่ที่เรือนจำกลางคลองไผ่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดนครราชสีมา ได้รับความเดือดร้อนจากการที่พนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรหนองสองห้อง (สภ.หนองสองห้อง) จังหวัดขอนแก่น (ผู้ถูกร้องที่ 1) และพนักงานอัยการ สำนักงานอัยการจังหวัดพล (ผู้ถูกร้องที่ 2) ดำเนินคดีล่าช้า ไม่รีบฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดโดยเร็ว จนส่งผลให้ผู้ร้องเสียชีวิตปริยายตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ไม่ว่าจะเป็นการได้รับพระราชทานอภัยโทษกรณีนักโทษเด็ดขาด ตั้งแต่ปี 2560 - 2567 และการคิดวันลดโทษ ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน จึงขอให้ตรวจสอบ

กสม. ได้พิจารณาข้อเท็จจริงจากทุกฝ่าย หลักกฎหมาย และหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องแล้ว เห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐให้พึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก และรวดเร็ว และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้รับรองสิทธิของผู้ต้องหาในการได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (ICCPR)

กสม. พิจารณาแล้วเห็นว่า แม้ภายหลังจากที่ผู้ร้องถูกจับกุมในอีกคดีหนึ่ง เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2559 พนักงานสอบสวน สภ.หนองสองห้อง ผู้ถูกร้องที่ 1 ได้เข้าแจ้งข้อกล่าวหาและสอบสวนผู้ร้องทันที ในคดีที่ผู้ร้องตกเป็นผู้ต้องหาในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น รวมถึงได้สรุปสำนวนการสอบสวนส่งให้พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการจังหวัดขอนแก่นแล้วก็ตาม แต่เมื่อทราบที่ผู้ร้องถูกย้ายไปคุมขังที่เรือนจำกลางคลองไผ่

และคดีอื่นที่ผู้ร้องถูกจำคุกอยู่นั้นได้ถึงที่สุดแล้ว ผู้ถูกร้องที่ 1 กลับไม่ดำเนินการอย่างใดกับคดีนี้ อีกทั้งที่ผู้ร้องมีหนังสือขอให้เร่งรัดการดำเนินคดีไปยังผู้ถูกร้องที่ 1 หลายครั้ง จนปล่อยเวลาดำเนินคดีไปถึงปี 2565 จึงส่งสำนวนการสอบสวนไปยังสำนักงานอัยการจังหวัดสกลนครเพื่อฟ้องผู้ร้องต่อศาลจังหวัดสกลนคร กระทั่งสำนวนการสอบสวนถูกส่งต่อมายังพนักงานอัยการ สำนักงานอัยการจังหวัดพล ผู้ถูกร้องที่ 2 เป็นผู้ฟ้องคดี เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2565 และต่อมาคดีได้ถึงที่สุดเมื่อปี 2567 อันเป็นผลให้ผู้ร้องต้องถูกจัดชั้นเป็นนักโทษชั้นต้องปรับปรุงมาก ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง และแยกการคุมขัง การเลื่อนหรือลดชั้นนักโทษเด็ดขาด การลดวันต้องโทษจำคุก และพักการลงโทษ พ.ศ. 2559 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกระทบต่อการได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกตามข้อ 5 และข้อ 26 ของกฎกระทรวงกำหนดประโยชน์ของนักโทษเด็ดขาด และเงื่อนไขที่นักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกหรือการพักการลงโทษและได้รับการปล่อยตัวต้องปฏิบัติ พ.ศ. 2562 รวมถึงส่งผลให้ผู้ร้องไม่อยู่ในเกณฑ์ที่จะได้รับพระราชทานอภัยโทษ ตามพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2568

กสม. เห็นว่า การที่ผู้ถูกร้องที่ 1 ไม่เร่งรีบส่งสำนวนการสอบสวนไปยังสำนักงานอัยการจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นพนักงานอัยการประจำศาลที่มีเขตอำนาจเหนือเรือนจำที่ผู้ร้องต้องโทษจำคุกอยู่ในขณะนั้น แต่กลับปล่อยเวลาให้ล่วงเลยมาอีกถึง 4 ปี จึงดำเนินการ โดยที่ไม่ปรากฏเอกสารหลักฐานหรือเหตุผลความจำเป็นใดที่จะสามารถอ้างได้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิประโยชน์ของผู้ร้องตามกฎหมายและระเบียบว่าด้วยการราชทัณฑ์แล้ว ยังกระทบต่อสิทธิของผู้ร้องในการได้รับการสอบสวนและการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและต่อเนื่อง ตามที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้ในกฎหมายและหนังสือสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่มีผลผูกพันกับประเทศไทย จึงรับฟังได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

นอกจากนี้ การที่ สก.หนองสองห้องยังไม่ได้มีหนังสือขอลอนการอายัดตัวผู้ร้องไปยังเรือนจำกลางคลองไผ่ ทั้งที่พนักงานอัยการได้ฟ้องคดีต่อศาลและคดีถึงที่สุดแล้วตั้งแต่ปี 2567 สะท้อนให้เห็นว่า ผู้กำกับการ สก.หนองสองห้อง ในฐานะผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจควบคุม ตรวจสอบ และกำกับการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในสังกัดไม่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ตร.) ที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกยุติธรรมในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวน คดีอาญา ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 อันถือเป็นความบกพร่องที่จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขและป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าวจนกระทบกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประชาชน

สำหรับพนักงานอัยการ ผู้ถูกร้องที่ 2 จากการตรวจสอบเอกสารหลักฐานพบว่าได้รับสำนวนการสอบสวนจาก สก.หนองสองห้องเพียง 1 ครั้ง เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2565 โดยภายหลังจากได้รับสำนวนการสอบสวนแล้ว ก็ได้ยื่นฟ้องผู้ร้องเป็นจำเลยต่อศาลจังหวัดพล เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2566 อันถือเป็นการดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจภายใต้กรอบระยะเวลาที่เหมาะสม ไม่ได้ล่าช้าเกินสมควร จึงยังไม่อาจรับฟังได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ด้วยเหตุผลข้างต้น กสม. ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2569 จึงมีมติให้มิขอเสนอแนะไปยังสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ตร.) ให้ใช้ข้อมูลตามรายงาน

ผลการตรวจสอบนี้ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน พร้อมทั้งให้เสนอรายงานนี้ต่อคณะกรรมการพิจารณาเรื่องร้องเรียนตำรวจ (ก.ร.ตร.) เพื่อพิจารณาควบคุม โดยอย่างน้อยต้องกำหนดมาตรการหรือแนวทางในการป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ในลักษณะเดียวกันนี้อีก และสั่งการให้ สก.หนองสองห้องขอถอนการอายัดตัวผู้ร้องไปยังเรือนจำกลางคลองไผ่โดยไม่ชักช้า รวมถึงควบคุม กำกับ ติดตาม ให้ สก.หนองสองห้องดำเนินการตามคำสั่ง ตร. ที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญาฯ ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 โดยเคร่งครัดด้วย

2. กสม. เนะ สธ. กำกับดูแลมาตรฐานสถานฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดเอกชน หลังมีกรณีร้องเรียน สถาบันสอนศาสนา จ.กระบี่ เปิดให้บริการโดยผิดกฎหมาย ลงโทษล่ามโซ่และเขียนตีผู้เข้ารับการบำบัด

นางสาวสุภัทรา นาคะผิว กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เปิดเผยว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องร้องเรียนเมื่อเดือนมกราคม 2569 จากผู้ร้องรายหนึ่ง ระบุว่า เมื่อเดือนธันวาคม 2567 ผู้ร้องเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูการติดยาเสพติด ณ สถาบันสอนศาสนาแห่งหนึ่ง (ผู้ถูกร้องที่ 1) ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองประสงค์ อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ โดยสถาบันฯ ใช้หลักศาสนาอิสลามในการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด มีผู้เข้ารับการบำบัดประมาณ 1,300 คน สถานที่แออัด ห้องพักผ่อนและห้องสุขาไม่ถูกสุขลักษณะ ปริมาณอาหารไม่เพียงพอและไม่เป็นไปตามหลักโภชนาการ การบำบัดไม่เป็นไปตามมาตรฐานทางการแพทย์ และหากผู้ติดยาเสพติดกระทำผิดจะใช้วิธีการลงโทษโดยการแก้ผ้า อดอาหาร ล่ามโซ่ เขียนตี และบังคับใช้แรงงาน ผู้ร้องเห็นว่า การบำบัดของสถาบันดังกล่าว เป็นวิธีการที่ทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ทำให้ไม่ได้รับมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ รวมทั้งเห็นว่าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดกระบี่ คณะทำงานกลั่นกรองการจัดตั้งสถานพยาบาลเสพติดและสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดฯ ระดับจังหวัดกระบี่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกระบี่ นายอำเภอเมืองกระบี่ และสถานีตำรวจภูธรเมืองกระบี่ (ผู้ถูกร้องที่ 2 - 6) ละเลยต่อหน้าที่ในการกำกับดูแล จึงขอให้ตรวจสอบ

จากการตรวจสอบยังไม่ปรากฏข้อเท็จจริงที่รับฟังได้ว่า สถาบันสอนศาสนา (ผู้ถูกร้องที่ 1) มีมาตรการลงโทษโดยให้แก้ผ้า หรืออดอาหาร รวมทั้งมีการบังคับใช้แรงงาน มีเพียงการฝึกทักษะอาชีพตามความสนใจ และการทำงานจิตอาสาตามความสมัครใจของผู้ติดยาเสพติด แต่ประเด็นการลงโทษผู้ติดยาเสพติด ผู้ถูกร้องที่ 1 ยอมรับว่า ในอดีตหากผู้ติดยาเสพติดมีพฤติกรรมรุนแรง คือ รื้อ หรือประทุษร้ายต่อคนรอบข้าง สถาบันฯ ใช้มาตรการลงโทษโดยพันธนาการร่างกายไว้ชั่วคราว ล่ามโซ่ หรือเขียนตีจริง เพื่อรักษาความปลอดภัยและคุ้มครองสวัสดิภาพของส่วนรวม โดยระบุว่า การใช้มาตรการดังกล่าวผู้ติดยาเสพติดหรือครอบครัวได้ให้ความยินยอมผ่านหนังสือข้อตกลงและใบมอบตัวแล้ว

กสม. พิจารณาแล้วเห็นว่า สถาบันสอนศาสนาแห่งดังกล่าว จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2556 โดยขณะที่เกิดเหตุตามคำร้องนี้ ยังไม่ได้รับจดทะเบียนเป็นสถานพยาบาลเสพติดเอกชนหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเอกชนหรือองค์กรการกุศล ตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านสถานที่ที่แออัด ห้องพักผ่อน และห้องสุขาไม่ถูกสุขลักษณะ รวมทั้งบุคลากรในสถาบันมีคุณลักษณะไม่เป็นไปตามมาตรฐาน

สาธารณสุขที่กฎหมายกำหนด การดำเนินการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของผู้ร้องที่ 1 จึงเป็นการกระทำโดยปราศจากอำนาจและฝ่าฝืนประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 และเป็นเหตุที่ทำให้ขาดการกำกับมาตรฐานโดยหน่วยงานของรัฐ ส่วนประเด็นการลงโทษผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัด แม้ไม่พบว่ามีคำสั่งให้แก้ผ้า อดอาหาร หรือบังคับใช้แรงงาน แต่พบว่าการลงโทษด้วยการล่ามโซ่และเชียนติซึ่งลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ กระทบต่อสิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในสุขภาพ และสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอของประชาชนที่เข้ารับการบำบัด จึงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

อย่างไรก็ตาม ต่อมาผู้ร้องที่ 1 ได้ร่วมกับหน่วยงานผู้ร้องทั้งห้าบูรณาการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาข้างต้นจนมีการปรับปรุงสถานที่และมาตรฐานด้านสาธารณสุขของผู้ร้องที่ 1 รวมทั้งปัจจุบันได้ยุติการลงโทษผู้ติดยาเสพติดด้วยการพันนาการร่างกายและเชียนติแล้ว จึงทำให้ได้รับการพิจารณาเห็นชอบให้ขึ้นทะเบียนเป็นสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดภาคเอกชนหรือองค์กรการกุศล ตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 เมื่อเดือนกรกฎาคม 2569 ซึ่งถือเป็นเรื่องที่มีการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสม เห็นควรยุติเรื่อง

ในการนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในระยะยาว กสม. ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2569 จึงมีมติให้มีข้อเสนอแนะไปยังผู้ร้องที่ 1 ให้จัดพื้นที่เป็นสัดส่วนเพื่อแยกกลุ่มผู้ฟื้นฟูทางสังคมออกจากกลุ่มฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด โดยให้นำพื้นที่ดังกล่าวยื่นคำขอเป็นสถานฟื้นฟูทางสังคมต่อผู้ว่าราชการจังหวัดกระบี่ และนำมาตรการลงโทษผู้ติดยาเสพติดออกจากหนังสือข้อตกลงและใบมอบตัว

นอกจากนี้ ให้กระทรวงสาธารณสุขลดบทเรียนตามคำร้องกรณีนี้เพื่อจัดทำมาตรฐานการนำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักวิชาการทางการแพทย์ และให้มุ่งเน้นการคัดกรองผู้ติดยาเสพติดโดยผ่านศูนย์คัดกรองของรัฐ เพื่อให้มีข้อมูลที่จำเป็นในระบบฐานข้อมูลของรัฐและเพื่อให้มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

พร้อมกันนี้ให้กระทรวงสาธารณสุขร่วมกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจัดอบรมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นुकลดสูญหาย พ.ศ. 2565 ให้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ศูนย์คัดกรองสถานพยาบาลยาเสพติด สถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ศูนย์ฟื้นฟูสภาพทางสังคมทั้งภาครัฐและเอกชน และร่วมกับกระทรวงมหาดไทยตรวจสอบศูนย์บริการเกี่ยวกับยาเสพติดของเอกชนเพื่อให้ปฏิบัติโดยถูกต้องตามกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชนต่อไป

3. กสม. แนะนำกรมชลฯ ทบทวนโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองลำชัน - คลองลำแซง อ.รัตภูมิ จ.สงขลา และจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม

นายวสันต์ ภัยหลีกลี้ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เปิดเผยว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องร้องเรียนผ่านสำนักงาน กสม. พื้นที่ภาคใต้ เกี่ยวกับโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลาจากชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำบ้านคลองหินและกลุ่มรักษ์ป่าต้นน้ำคลองลำแซงเมื่อเดือนพฤษภาคม 2567 ระบุว่า กรมชลประทาน และสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 16 (ผู้ร้องที่ 1 และ 2) จะดำเนินโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองลำชัน และโครงการอ่างเก็บน้ำ

คลองลำแซง ในพื้นที่ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ผู้ร้องเห็นว่า คลองทั้งสองสายยังมีระบบนิเวศอุดมสมบูรณ์และประชาชนมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี หากสร้างอ่างเก็บน้ำจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งการจัดรับฟังความคิดเห็นของผู้ถูกร้องยังแจ้งรายละเอียดโครงการไม่ชัดเจน ทำให้ประชาชนไม่ได้รับข้อมูลอย่างแท้จริง จึงขอให้ตรวจสอบ

จากการตรวจสอบปรากฏข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า โครงการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองลำชัน และโครงการอ่างเก็บน้ำคลองลำแซงอยู่ในพื้นที่ป่าต้นน้ำของเทือกเขาบรรทัดและเทือกเขาแก้ว ผู้ถูกร้องชี้แจงว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งสำหรับการอุปโภคบริโภค การเกษตรและบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ท้ายน้ำ โดยอ่างเก็บน้ำคลองลำชันมีความจุ 16.55 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ก่อสร้างอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ส่วนอ่างเก็บน้ำคลองลำแซงมีความจุ 5.50 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและบางส่วนทับซ้อนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดนงาช้าง ปัจจุบันโครงการอยู่ระหว่างการศึกษาและสำรวจเบื้องต้น ผู้ถูกร้องยังไม่ได้ยื่นขอใช้พื้นที่ป่า และแนวทางการดำเนินการต่อไปขึ้นอยู่กับความต้องการของประชาชนและการอนุมัติของกระทรวงหรือมติดคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ เมื่อปี 2550 กสม. เคยมีรายงานผลการตรวจสอบที่ 256/2550 เสนอแนะให้กรมชลประทานยกเลิกโครงการทั้งสองแล้ว

กสม. ได้พิจารณาข้อเท็จจริงจากทุกฝ่าย หลักกฎหมาย และหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 41 และมาตรา 43 รับรองสิทธิของบุคคลและชุมชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ และการมีส่วนร่วมจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ขณะที่มาตรา 57 (2) กำหนดให้รัฐมีหน้าที่อนุรักษ์ คุ้มครอง และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ข้อ 25 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) และมติสมัชชาสหประชาชาติที่รับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด คีตสุขภาพ และยั่งยืน

กสม. เห็นว่า พื้นที่โครงการเป็นป่าต้นน้ำที่ยังอุดมสมบูรณ์ และเป็นฐานทรัพยากรและวิถีชีวิตของชุมชนที่ผูกพันกับป่า โดยเฉพาะบ้านบนควน หมู่ที่ 6 ซึ่งชุมชนร่วมกันฟื้นฟูป่าที่เคยเสื่อมโทรมจากการสัมปทานไม้จนได้รับการจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ป่าชุมชนต้นแบบ อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพร เกษตรกรรม และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ขณะที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นว่า อ่างเก็บน้ำทั้งสองแห่งเก็บกักน้ำได้เพียงร้อยละ 21.6 ของปริมาณน้ำท่า จึงไม่มีขีดความสามารถป้องกันอุทกภัย และอาจทำให้น้ำล้นทางระบายจนเกิดอุทกภัยในพื้นที่ท้ายน้ำมากขึ้น แม้ประชาชนในพื้นที่ท้ายน้ำที่ประสบภัยแล้งจำนวนหนึ่งจะสนับสนุนโครงการ แต่เมื่อชั่งน้ำหนักกับคุณค่าของพื้นที่ต้นน้ำแล้ว ผลกระทบมีมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับ และยังมีทางเลือกที่กระทบสิทธิและสิ่งแวดล้อมน้อยกว่า เช่น การสร้างฝายชะลอน้ำ การปรับปรุงระบบชลประทานเดิมและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ หรือการแก้ปัญหาโดยอาศัยธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ซึ่งผู้ถูกร้องในฐานะหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องเลือกวิธีที่กระทบประชาชนน้อยที่สุดตามหลักความได้สัดส่วน และต้องคำนึงถึงหลักการป้องกันไว้ก่อนทางสิ่งแวดล้อม หากดำเนินโครงการในพื้นที่ป่าต้นน้ำและป่าชุมชน

อาจกระทบระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่อาจฟื้นฟูกลับคืนได้ ไม่สอดคล้องกับหน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 57 (2)

ในส่วนกระบวนการมีส่วนร่วม กสม. เห็นว่า แม้ผู้ถูกร้องจะจัดรับฟังความคิดเห็นหลายครั้งตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 แล้ว แต่การปฏิบัติตามเกณฑ์ขั้นต่ำดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อหน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนซึ่งต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย คือ ได้รับข้อมูลครบถ้วน ครอบคลุมทุกกลุ่ม และความเห็นต้องส่งผลต่อการตัดสินใจจริง โดยกรณีคลองลำแขง ประชาชนในพื้นที่ต้นน้ำซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงเสนอให้สร้างฝายชะลอน้ำแทนอ่างเก็บน้ำมาตั้งแต่ปี 2564 - 2566 และปฏิเสธเข้าร่วมเวทีของผู้ถูกร้องในปี 2566 แต่ไม่ปรากฏว่าข้อเสนอดังกล่าวถูกนำไปศึกษาความเหมาะสมอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนกรณีคลองลำขันธ์ การรับฟังความคิดเห็นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2567 จำกัดอยู่เพียงเรื่องค่าทดแทนและความก้าวหน้าการก่อสร้าง โดยไม่เผยแพร่ข้อมูลผลกระทบเพิ่มเติมตามที่ประชาชนเรียกร้อง จึงบกพร่องด้านสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ

ด้วยเหตุนี้ การดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำคลองลำขันธ์และคลองลำแขงในพื้นที่ป่าต้นน้ำจึงยังไม่สอดคล้องกับหลักความจำเป็นและหลักการป้องกันไว้ก่อน ซึ่งเป็นการกระทำที่สุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน และการจัดรับฟังความคิดเห็นของผู้ถูกร้องยังไม่ครบถ้วนตามหน้าที่ของรัฐ ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายตามรัฐธรรมนูญ กติกา ICCPR และกติกา ICESCR จึงรับฟังได้ว่ากรมชลประทาน และสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 16 ผู้ถูกร้อง มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้ร้องและประชาชนในพื้นที่

ด้วยเหตุผลข้างต้น กสม. ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2569 จึงมีมติให้มีข้อเสนอแนะไปยังกรมชลประทานและสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 16 ให้จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและหารือแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ และประชาชนในพื้นที่ โดยครอบคลุมผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม กำชับถึงสิทธิในการรับทราบและเข้าถึงข้อมูลอย่างครบถ้วนรอบด้าน และสิทธิในการมีส่วนร่วมของบุคคลและชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แล้วนำความเห็นมาประกอบการทบทวนการดำเนินโครงการในพื้นที่ตำบลเขาพระ โดยกำชับถึงแนวทางแก้ไขที่อาศัยธรรมชาติเป็นพื้นฐาน และสอดคล้องกับแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (ปรับปรุงช่วงที่ 1 พ.ศ. 2566 - 2580)

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

9 ตุลาคม 2569